

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2024-1/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2024

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

<i>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.</i>	<i>Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.</i>
<i>Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.</i>	<i>Раматов Бакмат Зарипович, қ/х.ф.н., доц.</i>
<i>Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович, т.ф.д., проф.</i>	<i>Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.</i>
<i>Азимова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.</i>	<i>Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д., проф.</i>
<i>Аимбетов Нағмет Қаллиевич, и.ф.д., акад.</i>	<i>Рахимова Гузал Юлдашовна, ф.ф.ф.д., доц.</i>
<i>Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.</i>	<i>Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.</i>
<i>Бабаджанов Хушнўт, ф.ф.н., проф.</i>	<i>Рўзметов Дилиод Рўзимбоевич, г.ф.н., к.и.х.</i>
<i>Бобожонова Сайёра Хушнўдовна, б.ф.н., доц.</i>	<i>Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.</i>
<i>Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.</i>	<i>Салаев Санъатбек Қомилович, и.ф.д., проф.</i>
<i>Буриев Ҳасан Чўтбаевич, б.ф.д., проф.</i>	<i>Сапарбаева Гуландам Машиариповна, ф.ф.ф.д.</i>
<i>Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.</i>	<i>Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.</i>	<i>Сафаров Алишер Қаримджанович, б.ф.д., доц.</i>
<i>Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.</i>	<i>Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.</i>
<i>Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.</i>	<i>Собитов Ўлмасбой Тожаҳмедович, б.ф.ф.д., к.и.х.</i>
<i>Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.</i>	<i>Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.</i>
<i>Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.</i>	<i>Тожибаев Қомилжон Шаробитдинович, б.ф.д., акад.</i>
<i>Жуманов Мурат Арпаевич, д.б.н., проф.</i>	<i>Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Қадирова Шаҳноза Абдухалиповна, к.ф.д., проф.</i>	<i>Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.</i>
<i>Қаландаров Назимхон Назирович, б.ф.ф.д., к.и.х.</i>	<i>Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.</i>
<i>Қаримов Улғубек Темирбаевич, DSc</i>	<i>Шакарбоев Эркин Бердиқулович, б.ф.д., проф.</i>
<i>Қурбанбаев Илҳом Жуманазарович, б.ф.д., проф.</i>	<i>Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.</i>
<i>Қурбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.</i>	<i>Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i>
<i>Қўтлийев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.</i>	<i>Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.</i>
<i>Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.</i>	<i>Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.</i>
<i>Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.</i>	<i>Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.</i>
<i>Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.</i>	<i>Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.</i>
<i>Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.</i>	<i>Худайбергана Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.</i>
<i>Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д.</i>	<i>Худойбергана Ойбек Икромович, PhD, к.и.х.</i>
<i>Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.</i>	

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№1/4 (110), Хоразм Маъмун академияси, 2024 й. – 199 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтакавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdurashidova N.A. Determining the development of fiction through its main stages of development	5
Akhmedova S.H., Mizrobova V.R. The problem of gender characteristics in modern language and discourse	8
Akhmedova S.H., Shokulova L.B. Lexical semantic analysis of virtual communication in english written discourse	10
Allayarova G.N. Ingliz va o'zbek tillarida harakat yo'nalishini ifodalovchi vositalarning leksik-semantik va funksional tahlili	12
Alimova K.M. Kampus romani janri sifatida: shakllanish tarixi	14
Artikova D.A. O'zbek tilida fitonimlarning lingvistik xususiyatlari	17
Axmedova M.M. O'zbek va rus tarixiy nasr janrlarining pragmatik xususiyatlariga doir	19
Axmedova S.H., Rakhimova N.B. Ingliz va o'zbek lingvomadaniyatida stereotiplarning pragmatik tahlili	23
Bekbergenov H.U. Abstrakt otlarning kognitiv ta'rifi	25
Bobojonova N.J. Murojaat kategoriyasining tuzilishi va uni ifodalovchi leksik birliklarining kognitiv mazmuni	28
Boboyorova M.R. Jane Austen and her influence on society	30
Boltayeva N.R. The basic concepts and factors of political discourse	34
Burxonova G. O'zbek va rus tillarida agrar terminlarning o'zaro tarjimai va leksikografik talqini	38
Djabbarova K.A. Cognitive mechanism of hyperbole in the english language	40
Do'smatov S.T. Badi' az-Zamon al-Hamadoniy va uning maqomalari	42
Dustmamatova N.P. Graduonimiya va unga yondosh tushunchalar tavsifi	45
Egamberdiyeva M.G'. Madaniyatlararo muloqotda nutqiy etiketning antoposentrik paradigmasi	48
Gadayshaev B.A. Ingliz, fransuz, nemis va boshqa tillaridan o'zlashgan harbiy va ijtimoiy so'zlarning o'zbek va rus tilshunosligidagi o'rni	51
Gafurova G.B. Publisistik uslubdagi matnlar elektron tarjimasini funksional pragmatik muvofiqligi	53
Gulyamova M.A. Xalqaro ekologik tashkilotlarning jamoatchilik bilan aloqalari mexanizmlari	56
Jalilova L., Ergasheva F. The pearls of irony in Ernest Hemingway's novel "The sun also rises"	58
Jumaniyozova S.Sh. Ingliz frazeologizmlarida tarixiy xotiraning aks etishi	61
Haydarov A.A., Barnoyeva M. So'zlararo ma'naviy munosabat turlari	63
Haydarov A.A., Yadgorova M. Inson tuyg'ulari ifodalanishining konseptual-chog'ishtirma tadqiqi	67
Khidirova M.A., Temirova M.A. Linguocultural analysis of animal names in english and uzbek languages	69
Kobilova A.B., Akhmedova M. Political discourse and periphrases used in this field	72
Kobilova A.B., Ruziyeva D. Advertising as a special type of text	75
Kudratov A.A. O'zbekistonda tarjima jarayoni	78
Masharipova Yu.O. Linguocultural analysis of the uzbek culture cradle named beshik	82
Maxmudova N.M. Ispan tilida quvonchni ifodalovchi so'zlarning tasnifi	85
Maxmudova Sh.M. The role of common phrasal verbs to organize more effective ESL classes	87
Nematova I. Reklama matnlaridagi imperativnin qo'llanilishining o'ziga xos jihatlari	91
Odilova G., Xamidova M. Olam milliy lisoniy manzarasida glyuttonik diskursning o'rni	93
Qo'ymuradova G.M. Holat fe'llarini tahlil qilishda assotsiativ metoddan foydalanish	99
Qurbonova F. A. Mifologik tafakkur va ijodkor badiiy olami	101
Qurbonova G.A. Qadimgi ingliz gidronimlarining kelib chiqish tarixi va yasalishi	104
Raximboyeva S.F. Xudoyberdi To'xtaboyevning "Sariq devni minib" romanida bolalar ruhiyatining ifodalanishi	107
Rustamov I.T., Amirova N.B. Anekdot janrining diaxronik-sinxronik tahlili	109
Sabirova N.E. Poetik ramzlar genezisi va o'ziga xos xususiyatlari	113
Safarova Z.T., Narzulloyeva M.N. Ch.Dikkensning "Dombi va o'g'li" asarida bola obrazining ifodalanishi	116
Safarova Z.T., Saidova D.B. Ingliz tarbiya romanlarida tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar obrazlari tahlili	119
Safoyeva S. Tilshunoslikda pragmatik belgilarini tadqiq qilish	121

Saidova M.U., Kosimova N.Sh. Typology of non-verbal means of communication based on the novel "The alchemist" by Paulo Coelho	124
Sharipova M. Onomatopoeia as a literary device	128
Tkachenko A.V. Oybekning "Navoiy" romanida Alisher Navoiy obrazi	132
Usarova N.Ya. Winged words in english and uzbek literature	134
Xo'jayeva S.S. O'zbek folklori materiallarining lingvistik jihatdan o'rganilishiga doir mulohazalar	137
Xudonazarova O'.A., Mexmonaliyeva G.J. Ingliz tilida Qur'oni Karim iboralarining leksikografik xususiyatlari	140
Аминова М.А. Теоретическое понятие коммуникативно-прагматических особенностей русских фразеологизмов	144
Акифьева О.О. Роль цвета и коннотаций цвета в поэтическом и прозаическом тексте	147
Ачилова О.Ф. Мақол ва маталларда императивликнинг прагма – дискурсив талқини	151
Байниязова Т.Қ. Қорақалпоқ адабиётшунослигида «адабиёт – бу илм» концепциясининг ифода этилиши	154
Бахтиярова Ф.С., Бахтияров М.Я. Астрономия соҳасига оид бир ва кўп маъноли терминларнинг тавсифи	157
Бобо-Ходжаева А.Л. О происхождении и значении слова "казак" в разных информационных источниках	161
Мажидова Ш. Методы анализа стилистической и семантической структуры слова	163
Мамасолиев Н.У. Оммавий ахборот воситалари тилининг функционал-услугий характеристикасининг айрим жиҳатлари ҳақида	165
Норбекова Г.Х., Мирсанов Ғ.К. Инглиз тилида афсун семантик майдонини ташкил этувчи воситалар таҳлили	169
Очилов Н.С. Америкалик Юджин Найданинг динамик эквивалентлик назарияси ва унинг бадий таржима амалиёти учун аҳамияти	172
Сайфуллаев Б.Н. Қозок адиблари асарларидаги ўзбек тили лексикасининг семантик хусусиятлари	175
Тургунова Д.Р. "Сайрамок" лексемаси ва қушларнинг овоз ҳаракатини ифодаловчи сўзлар тадқиқи	178
Хамракулов Т.П. Интертекстуальность романа д.брауна «инферно» и его гипертекст	181
Худоёрва Н.Н. "Девони Фоний"да татаббуълар талқини	185
Шавилова Н.С. Сопоставительное исследование классификации паронимов русского и узбекского языков	188
АРХИТЕКТУРА ФАНЛАРИ	
Бабаева М.Ш., Мирзаев Ш.Р., Сулайманова М.Н. Бухоро шаҳри маҳаллалари меъморчилигининг ўзига хос томонлари	194

qaratilgan turmush tarzini ifodalaydi. Bu atama ko'pincha ortiqcha, hashamatli yoki keraksiz dabdabalardan qochishni anglatadi.

Tarixiy kontekst: Bu frazeologizmning ildizlari qadimgi Yunoniston, xususan, Sparta shahar-davlatiga borib taqaladi. Spartaliklar o'zlarining harbiylashgan jamiyati va intizom, jismoniy tayyorgarlik va kuchli burch hissini birinchi o'ringa qo'yadigan turmush tarzi bilan mashhur bo'lishgan. Sparta fuqarolari yoki "Spartaliklar" isrofgarchilikka yo'l qo'ymaydigan va shaxsiy farovonlikdan ko'ra jamoaviy farovonlikni qadrlaydigan turmush tarziga rioya qilganlar. Sparta jamiyatining harbiy tayyorgarlikka, jamoaviy turmush tarziga e'tibor qaratishi, hashamatdan voz kechishi "spartancha turmush tarsi"ni soddalik va o'z-o'zini tarbiyalash namunasi sifatida qabul qilinishiga yordam bergan.

Tahlil: Mazkur frazeologizmning metafora sifatida ishlatilishi soddalik, intizom va asosiy narsalarga e'tibor qaratishni aks ettiradi. Bu minimal moddiy boyliklar bilan yashashni va qat'iy, printsiplial turmush tarziga rioya qilishni ilgari suradi. Ushbu ibora zamonaviy tilda ko'pincha moddiy ortiqcha narsalardan ko'ra muhim ehtiyojlar va o'z-o'zini tarbiyalashni birinchi o'ringa qo'yadigan shaxslar yoki turmush tarzini tasvirlash uchun ishlatiladi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, tarixiy xotira, asosan, xalq madaniy hayot tarzi, turmushi va urf-odatlariga zamiriga singib ketgan bo'ladi. Shu sababdan, xalq og'zaki ijodiga oid manbalarda, xususan, erlk, maqol, matal, mif, ibora va shunidek, frazeologik birliklarda tarixiy xotiraning aks etishi tabiiy holdir. Ingli tili frazeologizmlarini tahlil qilish jarayonida ma'lum bo'ldiki, asosan, tarixiy shaxslar, etnik birliklar va toponimlar bilan bog'liq bo'lgan tarixiy xotiralar ustuvorlik qiladi. Toponimik birliklar qatoriga Vaterlo, Rim bilan bog'liq ma'lumotlar, gidronimlar qatoriga esa, Rubikon daryosi, shunidek, etnik birliklarga Sparta xalqining tarixi asos bo'lganligi ayon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Сафронова Ю. А. Историческая память: введение. – Автономная некоммерческая образовательная организация высшего образования "Европейский университет в Санкт-Петербурге", 2019. – С. 220-220.
2. Рагозина Т. Э. Культурная память versus историческая память //Наука. Искусство. Культура. – 2017. – №. 3 (15). – С. 12-21.
3. Бадмаев В. Н. Ментальность и историческая память //Вестник Калмыцкого университета. – 2012. – №. 1 (13). – С. 78-84.
4. Положенцева И. В., Кашенко Т. Л. Феномен исторической памяти и актуализация личной исторической памяти студентов //Власть. – 2014. – №. 12. – С. 42-46.
5. Megill A. History, memory, identity //History of the human sciences. – 1998. – Т. 11. – №. 3. – С. 37-62.
6. Sahdra B., Ross M. Group identification and historical memory //Personality and Social Psychology Bulletin. – 2007. – Т. 33. – №. 3. – С. 384-395.
7. Davis E. The uses of historical memory //J. Democracy. – 2005.–Т. 16,С.54.
8. Corredor J., Wills-Obregon M. E., Asensio-Brouard M. Historical memory education for peace and justice: definition of a field //Journal of Peace Education. – 2018. – Т. 15. – №. 2. – С. 169-190.
9. Абдуллажанова Д. С. Миллий тарихий хотиранинг мохияти ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари (ижтимоий-фалсафий таҳлил), Диссертация, 2006
10. Иноқова Н., Авазназаров О. Она тили ҳақидаги ше'рларда тарихий хотира талқини (истиқлол даври ше'рийати misolida) //Наука и технология в современном мире. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 58-62.
11. Tolqunovna A. M. Ma'naviy yetuk shaxsni tarbiyalashda tarixiy xotiraning o'rni //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 427-429.

UO'K 81-2

SO'ZLARARO MA'NOVIY MUNOSABAT TURLARI

(sinonimiya hodisasi misolida)

A.A.Haydarov, prof., f.f.n., Buxoro davlat universiteti, Buxoro

M.Barnoyeva, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Ushbu maqolada so'zlararo ma'naviy munosabat turlaridan sinonimiya hodisasi, uning tasnifi masalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Sinonimiya, denotativ ma'no, absolyut sinonimlar, semantik sinonimlar, ideografik sinonimlar, emotsional-ekspressiv sinonimlar, uslubiy sinonimlar, nofaol sinonimlar, dominant, atash semasi, vazifa semasi.

Аннотация. В данной статье рассматривается явление синонимии по видам смысловых отношений между словами, а также вопросы ее классификации.

Ключевые слова: Синонимия, денотативное значение, абсолютные синонимы, семантические синонимы, идеографические синонимы, эмоционально-экспрессивные синонимы, стилистические синонимы, пассивные синонимы, доминанта, номинативная сема, задача сема.

Abstract. This article discusses the phenomenon of synonymy from the types of semantic relations between words, and issues of its classification.

Key words: Synonymy, denotative meaning, absolute synonyms, semantic synonyms, ideographic synonyms, emotional-expressive synonyms, stylistic synonyms, passive synonyms, dominant, nominative seme, task seme.

So'z tilning asosiy birligi bo'lib, uning o'z ma'nosi va shakli mavjud bo'ladi. So'z paydo bo'lishidayoq o'z tovush qiyofasiga va ma'lum ma'noga ega bo'ladi. "So'z deb" yozadi A.Xojjiyev, o'z tovush qobig'iga ega bo'lgan, obyektiv narsa-hodisalar haqidagi tushunchani, ular o'rtasidagi aloqani yoki o'zaro munosabatni ifodalay oladigan turli grammatik ma'no va funksiyalarda qo'llaniladigan eng kichik asosiy til (nutq) birligidir [1. - B.81.].

Darhaqiqat, so'z shakli nutq tovushlari yoki nutq tovushlari kompleksidan iborat. Narsa yoki hodisa, harakat yoki holat, belgi haqida avval tushuncha paydo bo'ladi, keyin uni ifodalash uchun tovush kompleksi tanlanadi. Shu tovush kompleksi so'z shakli bo'lgani holda, tushuncha o'sha so'zning ma'nosi bo'la oladi. So'zlar o'zaro ikki xil munosabatga kirishadi: paradigmatic va sintagmatic. Paradigmatic munosabatda ma'lum mavzu jihatdan qaralganda, leksik ma'nosi bo'yicha so'zlar mavzu doirasida guruhlariga ajratiladi. Jumladan, fe'llar harakat-holat, mushohada, muomala, sezgi, taqlid, tasvir mavzu guruhlariga bo'linadi.

So'z leksik ma'nolarida paradigmatic munosabat semantik jihatdan qaralganda, tilshunoslikda so'zlar ma'no bir xilligi va ma'no qarama-qarshiligi nuqtayi nazardan guruhlariga bo'lib o'rganiladi. So'zlarning ma'no jihatdan bir xil bo'lishi sinonimiya, ma'no jihatdan qarama-qarshi bo'lishi antonomiya deb yuritiladi. Sinonimiya grekcha synonymia – bir xil nomga egalik. Til birliklarining (so'zlar, iboralar) bir xil denotativ ma'noga ega bo'lishi [1. -B.75.]. Sinonimiya birdan ortiq so'zning leksik ma'nolari o'rtasidagi munosabatda yuzaga chiqadi. Sinonimlar denotativ ma'nosi bir xil, konnotativ ma'nosi (qo'shimcha ma'no ottenkasi, stilistik bo'yog'i) va boshqa xususiyatari farqli so'zlar.

Masalan: Ingliz tilida: beautiful, handsome, pretty, good-looking; big, large, huge; O'zbek tilida: yuz, aft, bashara, chehra, oraz, jamol, ruxsor.

— *She is so beautiful girl I need.*

— *She is not so beautiful, but she is attractive.*

"Yuqoridagi misolda "beautiful" va "attractive" so'zlari o'zaro sinonim bo'lib, "beautiful" neytral so'z, "attractive" so'z esa beautiful ga nisbatan stilistik bo'yoqdor, attractive so'zida konnotativ ma'no ifodalash darajasi kuchliroq. Sinonimlar bir xil yoki bir-biriga o'xshash so'zlar bo'lishi bilan birga, ular tilda ikki xil ekanligi bilan xarakterlanadi:

1. Absolyut sinonimlar

2.Semantik sinonimlar

So'zlarning birdan ortiq ma'no munosabati aynan bir xillikka asoslangan sinonimlar tilshunoslikda absolyut sinonimlar deyiladi, ayrim hollarda bunday sinonimlar semantik sinonimlar deb ataladi.

Masalan: Ingliz tilida: **big** va **large** so'zlari

O'zbek tilida: **checha** va **qadoq** so'zlari

Lingvistik adabiyotlarda semantik sinonimlarni absolyut sinonimlardan farqlash uchun, aynan "bir xil ma'noli so'zlar" deb emas "o'zaro yaqin ma'noli so'zlar" deb yuritiladi. Chunki semantik sinonimlarda so'zlar aynan leksik ma'nolari bilan to'laligicha bir xil bo'lmaydi. Shu leksik ma'nolar emotsional-ekspressiv uslubiy semalari, ularning qaysi uslubga xosligi bilan o'zaro farqlanadi.

Masalan: Ingliz tilidagi "beautiful" sifatiga quyidagi so'zlar sinonim deb qaraladi: nice, sweet, attractive, lovely, bright, fair, pretty, handsome, comely, fine, elegant, graceful, brilliant,

XORAZM MA'MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI –1/4-2024

magnificent, picturesque, angelic, pure, ideal, heavenly, unearthly, paradisiac, glorified, good-looking[2]

Sinonimik soʻzlar oʻzaro semantik qatorni tarkib toptiradi. Lekin bu sinonimik qator boʻla olmaydi. Leksik maʼnosi yadro semalariga koʻra bir xil boʻlgan ikki va undan ortiq soʻzlar guruhi sinonimik qator deyiladi, ulardan leksik maʼnoli yadro semalardan iborat dominant hisoblanadi. Yana shuni alohida taʼkidlash lozimki, “birdan ortiq soʻzning oʻzaro sinonim boʻlishi uchun bir nechta shartlar mavjud. Shulardan biri sifatida birdan ortiq soʻzning turli talaffuzga, yaʼni turli fonetik tarkibga ega boʻlishi deb koʻrsatiladi”[3]. Semantik sinonimlar oʻzaro qanday farqlanishiga koʻra bir necha turlarga boʻlinadi:

1. Ideografik sinonimlar shunday semantik sinonimlardirki, ular tarkibidagi soʻzlarning leksik maʼnosi bir-biridan ifoda hajmiga koʻra farqlanadi.

Masalan: “*barg*” va “*yaproq*” soʻzlari. Ular leksik maʼnosi oʻsimlikning nafas olish organi, ifodasiga koʻra maʼnodagi, yaʼni semantik sinonim. Biroq “*yaproq*” soʻzining leksik maʼnosi katta tanali, koʻp yillik oʻsimlikka nisbatan, “*barg*” soʻzining leksik maʼnosi barcha oʻsimliklarga nisbatan qoʻllaniladi. Shuning uchun “*terak*” yaprogʻi va *terak bargi* deyiladi. Lekin rayhon bargi deyilgani holda, rayhon yaprogʻi deyilmaydi[4]. Yaproq soʻzi leksik maʼnosiga qaraganda “*barg*” soʻzi leksik maʼnosi ifoda hajmi keng.

2. Emotsional-ekspressiv sinonimlar. Bunday sinonimlar maʼlum leksik maʼnosi yadro semalari boʻyicha aynan bir xil boʻlib, pragmatik semasi, yaʼni emotsional-ekspressiv semalari oʻzaro farqlanadi.

Masalan: *Ingliz tilida laugh va smile, oʻzbek tilidagi jilmaymoq, iljaymoq, ishshaymoq, irshaymoq, tirjaymoq semantik sinonimlar qatorini keltirishi mumkin.*

3. Uslubiy sinonimlar maʼlum leksik maʼnosi yadro semalari boʻyicha aynan bir xil boʻlib, u bilan voqealangan soʻzlar muayyan bir ijtimoiy qatlama mansubligiga koʻra oʻzaro farqlanadi.

Masalan: *yashirin, maxfiy, pinhon, xufiya, bekitiqcha, yopiq* sinonimik qator oʻzaro ijtimoiy farqli uslubga xos soʻzlardan tarkib topgan. Ular sifat turkumiga xos soʻzlar boʻlib, bu sinonimlar qatoridan sinonimlar “kishi bilmas va oʻzgaga bildirmaydigan” leksik maʼnosi boʻyicha oʻzaro sinonim hisoblanadi.

“*Yashirin*” sifati umumleksikaga oid, barcha tomondan shu leksik maʼnosida voqealanadi.

“*Maxfiy*” sifati faqat zodagon va rasmiy kishilar nutqida uchraydi.

“*Pinhon*” soʻzi esa badiiy adabiyotga xos.

“*Xufiya*” soʻzi sirli doiraga mansub kishilar leksikasiga oid soʻzdir.

“*Bekitiqcha*” soʻzi faqat jonli tilda ishlatilib, badiiy yoki rasmiy tilga kirib borgan emas.

“*Yopiq*” soʻzi shu leksik maʼnosi bilan ham qoʻllanilib, faqat sodda tabiatlilar tili, jonli tilda ishlatiladi.

Yuqorida taʼkidlangan sinonimlardan tashqari, uzvi taʼkidli, nafaol sinonimlar ham mavjud.

Uzvi taʼkidli sinonimlar maʼlum leksik maʼnosi yadro semalari boʻyicha aynan bir xil boʻlib, shu yadro semalardan qaysi biridir taʼkid olishga koʻra oʻziga xos boʻladi. Sinonimik qatordagi soʻzlar leksik maʼnosi yadro semasi ayni bir xil ekanligi bilan xarakterlanadi, lekin shu yadro sema tarkibidagi semalarga qaratilgan taʼkid turlicha boʻladi. Masalan: *Ingliz tilida: to look, to stare, to glance, to peep.* Oʻzbek tilida: boqmoq, qaramoq, koʻrmoq sinonimik qatordagi soʻzlar leksik maʼnosi yaʼni sememasi “nigohni obyektga toʻgʻrilamoq”, tutirmoq, sezmoq semalaridan iborat.

Nafaol sinonimlar maʼlum leksik maʼnosi yadro semalari boʻyicha aynan bir xil boʻladi, lekin sinonimlar tarkibidagi bir soʻz maʼlum sababga koʻra nafaol holatga koʻchadi. Bunga asosiy sabab soʻzning eskirganligi, yoki dialektalligi bilan bogʻliqligida kuzatiladi. Masalan: isteʼmoldagi “*piyoz*” soʻzining “*soʻgʻon*”, “*nerv*” soʻzining “*asab*” semantik sinonimlari mavjud. Bundan tashqari sinonim leksemalar sememalaridan atash va vazifa semalari aynan bir xil boʻlib, ifoda semalari farqlanadi. Masalan: *yuz, aft, bashara, turq* qatoridagi leksemalarning barchasida atash semalari bir xil: “*odam boshi old tomoni*”, “*peshonadan iyakkacha*” boʻlgan qismi tushuniladi. Ammo ifoda semalari har xil leksemada oʻziga xoslik kasb etadi. Boshqacha aytganda, shakily munosabat har bir leksemada

boshqa-boshqa namoyon bo'ladi. Jumladan, "yuz" leksemasida "shakliy betaraf munosabat" ko'rinishida bo'lsa, "turq" leksemasida "o'ta kuchli salbiy" munosabat ifodalanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ma'nodoshlik qatoridagi leksemalarning ifoda semalari turlicha bo'ladi. Ulardan ayrimlari quyidagilar:

- 1) ijobiy yoki salbiy baho yoxud munosabat semalari;
- 2) leksemaning qo'llanish davrini ko'rsatuvchi semalar: "eskirgan", "yangi", "o'ta yangi", "arxaik", "tarixiy";
- 3) leksemaning qo'llanilish doirasini ko'rsatuvchi semalar: "shevaga xos", "so'zlashuvga xos", "kitobiy", "ko'tarinkilik" va boshqalar.

Har ikkala tilda mavjud ma'nodoshlik qatori tahlil qilinsa, ularning bittasi "dominant" (bosh) leksema bo'ladi. Uning xususiyatlari quyidagicha:

1. Dominanta leksemaning mazmuni boshqa leksemalarnikiga qaraganda kambag'alroq bo'ladi: *Qiyoslang: o'zbek tilida "chiroyli", go'zal va suluv;*

ingliz tilida: beautiful, attractive, pretty

O'zbek tilidagi sinonimik qatordagi **chiroyli** leksemasida "go'zal" va "suluv" leksemalaridek ko'tarinkilik bo'yog'i yo'q. Xuddi shuningdek, ingliz tilidagi "beautiful" leksemasidagi "attractive" yoki "pretty" dagi ko'tarinkilik bo'yog'ini anglash qiyin.

2. Dominanta leksemaning qo'llanish doirasi va miqdori boshqa ma'nodoshlarnikiga nisbatan keng va ko'p bo'ladi.

Masalan: terrible, awful, horrible, horried, horror kabi sinonimik qatordagi dominant "terrible" ma'no jihatdan keng va ko'pligi bilan ajralib turadi.

3. Dominanta leksema belgilanmagan ifoda semasiga ega bo'lganligi sababli istalgan vaqtda o'z ma'nodoshlarini almashtira oladi.

4. Ma'nodoshlik qatori mansub bo'lgan katta tizimga faqat dominant leksema kiradi. Jumladan, "kishi tanasi a'zolari" lug'aviy ma'noviy guruhga "yuz" dominant leksemasi kirib, **quloq, burun, lab, qosh, peshona** leksemalari bilan paradigma hosil qiladi. Boshqa ifoda semasi belgilangan leksemalar "betaraf" bo'lolmaganligi uchun yuqori paradigmaga kira olmaydi. Shuni alohida ta'kidlash joizki, ma'nodoshlik paradigmasini har doim ochib bo'ladi.

Xulosa qilganda, tahlillar shuni ko'rsatadiki, semantik sinonimlar besh tipga ajratiladi. Ideografik sinonimlarning leksik ma'nosi biri-ikkinchisidan ifodasi kengligi, emotsional-ekspressiv sinonimlarning emotiv yoki ekspressiv semalari turliligi, uslubiy sinonimlarning turli nutqqa xosligi, uzvi ta'kidli sinonimlarning turli semasiga ta'kid tushishi, nafaol sinonimlarning biri arxaik yoki dialektligi bilan o'zaro farqlanuvchi sinonimlardir. Ma'nodoshlik qatoridagi leksemalarning bittasi dominant leksema bo'lib, uning asosiy xususiyati dominant leksema sinonimik qatordagi istalgan sinonimni almashtira olish xususiyatiga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. A.Xojiyev. Lingvistik terminlarning izohli lug'ati. – T. : 1985.
2. A.Haydarov, "Beautiful" sifatini tushuntirishda yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari. // Tilshunoslik va metodika masalalari. – T. "Muharrir". 2005. – B.112-115.
3. Haydarov A. Konnotativ ma'noning fonetik vositalarda ifodalanishi. Nomzodlik dissertatsiyasi avtoreferati. – T. : 2009. – B.14.
4. M.Mirtojiyev. O'zbek tili semasiologiyasi. – T. : "Mumtoz so'z". 2010. – B.46.
5. Nazarova, N. (2022). Обучение молодых учащихся через интерактивные игры. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 7(7).
6. Nazarova, N. (2022). Лексико-семантические особенности антропонимов. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 25(25).
7. Nazarova, N. (2022). Лингвистическое исследование антропонимов в лексической системе. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 13(13).
8. Ahrorovna, N. N., & Niginabonu, Y. (2022). English Clubs in Non –Traditional Ways for Young Learners. Miasto Przyszłości, 30, 265–266.
9. Ahrorovna, N. N., & Shaxribonu, A. (2022, January). Chet tilini o'qitishda zamonaviy metodlardan foydalanishning ahamiyati. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 116-118).
10. Fayzieva, M. (2023). Amerika va o'zbek badiiy diskursida sadoqat va xiyonat g'oyalari talqini. Центр научных публикаций (buxdu. uz), 27(27).

11. Файзиёва, М. Ч., & Туробова, Г. Ю. (2022). Важность инклюзивного образования в узбекистане. *Innovation in the modern education system*, 3(25), 49-52.
12. Fayzieva, M. (2021). Students'knowledge observation by the help of informative program tools. *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*, 8(8).
13. Fayzieva, M. (2021). The impact of bilingualism and multilingualism in FLT. *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*, 8(8).
14. Nazarova, N. (2023). Antroponimlar mohiyati va semantik tahlili. *Центр научных публикаций (buxdu. uz)*, 35(35).
15. Ahrorovna, N. N. (2023). O'zbek tilida antroponimlarning lisoniy tadqiqi. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(5), 1687-1692.
16. Erkinovna, Y. F. . (2023). Four Current Approaches to Politeness. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(6), 250–255.
17. Erkinovna , Y. F. . (2023). Grice's Conversational Maxims in Our Everyday Life. *Miasto Przyszłości*, 32, 151–154.
18. Erkinovna, Y. F. . (2023). Expression of the Modesty Maxim in English. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(6), 333–336.